Sakarya Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Dergisi (SHD)

ISSN 2147-768X

The Sakarya
Journal of Law (The SJL)

Temmuz 2022
C. 10 • S. 1 • s. 323-355

Uygulama ve Öğretide İddianamenin İadesi(*)

Demurrer of the Indictment in Practice and Teaching

İbrahim KESKİN(**)

Öz

İddianamenin iadesi kurumu, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda (CMUK) yer almayıp, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunuyla (CMK) mevzuatımıza giren önemli yeniliklerden birisidir. Bu yenilik sayesinde ceza muhakemesinde soruşturma ve kovuşturma safhalarının arasına üçüncü bir evre girmiş, öğretide bu evreye ara muhakeme evresi adı verilmiştir. Ara muhakeme evresi, Cumhuriyet savcısı tarafından tanzim edilen iddianamenin yetkili mahkemeye teslim edilmesiyle başlayıp iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesiyle sona ermektedir. Bu düzenlemenin getirilmesi ile amaçlanan kamu davası öncesinde kanuni şartları taşımayan, yeterli bilgi içermeyen ve hatalı düzenlenen iddianamelerin süzgeçten geçirilip filtre edilmesidir. Yargılama faaliyeti hızlandırılmak suretiyle makul sürede yargılama yapılmakta, gereksiz iş yükü oluşturan davaların önüne geçilerek "lekelenmeme hakkı" korunmaktadır. Aynı zamanda mahkemelerin soruşturma aşamasında toplanmayan delilleri toplaması, dosyada bulunan eksiklikleri gidermesi engellenmektedir. Böylece kovuşturma ile soruşturmanın bir elde (mahkeme) toplanması suretiyle "adil yargılama ilkesi"nin ihlalinin önlenmesi amaçlanmıştır.

İddianamesinin iade olabileceği ihtimalini göz önünde bulunduran Cumhuriyet savcısı daha dikkatli hareket edip soruşturma evresinde tüm delilleri toplayacaktır. Bu şekilde hareket edilmesi neticesinde kovuşturma evresinde ceza mahkemelerinin önüne gelecek iddianameler sağlam temellere dayanan iddialardan oluşacak ve hukuk devleti ilkesine hizmet edilmiş olacaktır. Kovuşturma öncesinde tüm deliller eksiksiz toplanmak suretiyle ceza yargılamasında yüksek oranda beraat kararlarının önüne geçilecektir.

Anahtar Kelimeler

İddianame, İddianamenin İadesi, Kamu Davası, Ara Muhakeme, Lekelenmeme Hakkı.

Abstract

The institution of returning the indictment is not included in the Criminal Procedure Code (CMUK) numbered 1412, but is one of the important innovations that entered our legislation with the Criminal Procedure Code (CMK) numbered 5271. Thanks to this innovation, a third phase has entered between the investigation and prosecution phases in criminal procedure, and this phase is called the intermediate trial phase in the doctrine. The intermediate trial phase starts with the

(*) Araştırma Makalesi / Makale Geliş Tarihi: 19.03.2022 - Makale Kabul Tarihi: 24.04.2022

(**) Cumhuriyet Başsavcısı, Kırıkkale Adliyesi, Kırıkkale - Türkiye
E-posta: ab42202@adalet.gov.tr
Orcid No: https://orcid.org/0000-0003-0945-9785

submission of the indictment issued by the public prosecutor to the competent court and ends with the acceptance of the indictment by the court. The introduction of this regulation aims to filter and filter the indictments that do not meet the legal requirements, do not contain sufficient information, and are prepared incorrectly before the public trial. By accelerating the proceedings, the trial is carried out in a reasonable time, and the "right not to be tarnished" is protected by preventing the cases that create unnecessary workload. At the same time, the courts are prevented from collecting the evidence that was not collected during the investigation phase and eliminating the deficiencies in the file. Thus, it is aimed to prevent the violation of the "fair trial principle" by consolidating the prosecution and investigation on one hand (court).

Considering the possibility of extradition of the indictment, the public prosecutor will act more carefully and collect all the evidence during the investigation phase. As a result of acting in this way, the indictments that will come before the criminal courts during the prosecution phase will consist of well-founded allegations and the principle of the rule of law will be served. By collecting all the evidence completely before the prosecution, high rates of acquittal in criminal proceedings will be prevented.

Keywords

Indictment, Demurrer of Indictment, Public Case, Intermediate Procedure, Right to Good Reputation.

GİRİŞ

CMUK'un yürürlükte bulunduğu dönemde, ceza yargılamalarında yüksek oranda beraat kararları görülmekteydi. Bu gerçeklik ve yakınma sonrasında, soruşturma ve kovuşturma evreleri arasında bir "orta aşama, orta evre" olarak iddianamenin iadesi kurumu tasarlanmış ve kabul edilmiştir.

Açılan kamu davalarındaki yüksek beraat oranları, ülkemize özgü bir gerçeklik olarak belirmiştir. Bu durumun sebebi, soruşturma aşaması tamamlanmadan, soruşturmada yeterli delil toplanmadan "basit şüphe" üzerine kamu davalarının açılmasıdır. Soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda "yeterli şüphe" oluşturmadığı anlaşılmıştır. İddianamelerde şüphelilere atfedilen eylemler, var olan delillerle bağlantı kurularak açıklanmamıştır.

İddianamenin iadesi kurumu CMK'nın 174. maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin ilk halinde 5353 ve 7188 sayılı Kanunlarla değişiklikler yapılmıştır. 5353 sayılı Kanun değişikliğinden önce CMK'nın 174. maddesinde, "*iddianamenin CMK'nın 170. maddesindeki unsurları içermediğinin tespit edilmiş olması*" şeklinde düzenleme bulunmaktaydı. Bu düzenleme "*yeterli şüpheye ulaşmadan iddiname düzenlemesi*" halini kapsamamaktaydı. Değişiklik ile CMK'nın 170. maddesinin tamamına yollama yapmıştır. Artık CMK'nın 170/2. maddesi kapsamında "*suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa*" iddianame düzenlenecektir.

7188 sayılı Kanun değişikliğinden önce "*suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan*" bir delilin toplanmaması iddianamenin iadesi nedeni iken değişiklik sonrasında, "*suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delilin toplanmaması*" iade nedeni olarak kabul edilmiştir.

7188 sayılı Kanunun 23. maddesiyle ceza muhakemesi hukukunda, seri muhakeme usulü kabul edilmiştir. Kanunun 20. maddesiyle, CMK'nın 174/1 fıkrasının (b) ve (c) bentleri değiştirilmiş ve (d) bendi eklenmiştir. Yapılan değişiklikler ile "seri muhakeme usulünün uygulanmaması", "önödemeye" veya "uzlaştırmaya" tâbi olduğu açıkça anlaşılan işlerde bu usullerin uygulanmaması iade sebebi olarak kabul edilmiştir. Yine, soruşturma ve kovuşturma şartı olarak kabul edilen "*soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen*" iddianameler iade edilecektir.

7188 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler Cumhuriyet savcılarının soruşturma başlatma, yürütme ve sonuçlandırma aşamalarındaki yetkilerinin artırılmasına yöneliktir. Bu düzenlemeler, alternatif çözüm yollarında Cumhuriyet savcılarının takdir yetkilerini artırmayı hedeflemiştir.[1] Değişiklerin yapılış amacı, uzun süren yargılama süreçlerinin önüne geçebilmektir. Yargılama sürecinin kısaltılması hedeflenmiştir. Bu bakımdan iddianamenin iadesi kurumu kamu davasının tek celsede bitirilmesine yönelik yapılan yasal düzenlemelerden bir tanesidir.

Cumhuriyet savcısı "*ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez, kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlayacaktır*" (CMK m. 160/1). Kamu davasını açma görevi Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilecektir. Soruşturma evresinde, "*maddi gerçeğin araştırılması, adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, şüphelinin leh ve aleyhine olan deliller toplanarak muhafaza altına alınmalıdır.*" Şüphelinin sahip olduğu hakların korunması Cumhuriyet savcısının yetki ve görevindedir.

Ceza yargılamasının amacı suç konusu olan eylemlerle ilgili maddi gerçeğin araştırılması ve somut bir şekilde ortaya konulmasıdır. "Maddi gerçeğin araştırılması" ve "adil bir yargılamanın yapılabilmesi için" yürütülen faaliyetlerin bütünü "iddia", "savunma" ve "yargılama" dan oluşmaktadır. Bu faaliyetlerde yer alan süjelere "yargılama süjeleri" denilmektedir. Yargılamada bu makamları temsilen hâkim, Cumhuriyet savcısı, şüpheli (sanık) ve müdafii bulunmaktadır. Bu süjelerin yargılama faaliyeti sırasında, bir takım hak ve yükümlülükleri vardır. Bu süjeler olmaksızın yargılama faaliyeti yapılamaz. Bunların yanı sıra "müşteki", "mağdur", "suçtan zarar gören", "malen sorumlu" gibi yargılama faaliyetlerine katılanlar da bulunmaktadır. Yargılama faaliyetine katılma hakları bulunan gerçek ve tüzel kişilerin kendisini avukat ile temsil ettirmesi halinde avukat "vekil" sıfatını alacak ve yargılama faaliyetinin süjesi olacaktır. Adil bir yargılama ve gerçeğin kendisine ulaşılabilmesi için bu süjelerin hepsinin yargılama faaliyetine dâhil edilmeleri gerekmektedir.

[1] Kızılarslan, H. (2019). "7188 Sayılı Kanun'la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme ve Basit Muhakeme Usulleri", *Bahçeşehir Üniversitesi HFD*, 14 (183-184), s. 1911.

Soruşturma evresinde suç şüphesi altında bulunan kişiye "şüpheli" (CMK m. 2/1a) denilmektedir. Kovuşturmanın başlama anından hükmün kesinleşmesine kadar suç şüphesi altında bulunan kişiye ise "sanık" (CMK m. 2/1b) denilmektedir. Ceza yargılamasında sanık, adil ve hızlı bir yargılama için hakları yasal güvence altına alınmış asıl yargılama süjesidir. İşbu sebeple iddianamenin sonuç kısmında "*şüphelinin sadece aleyhine olan deliller değil, lehine olan deliller de ileri sürülmelidir*" (CMK m. 170/5). Bu noktada en önemli delil şüpheli savunmasının tespit edilmesidir. "*Soruşturma evresi sonunda topladığı deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenleyecektir.*" Cumhuriyet savcısı iddianamesini düzenlerken yargılama sırasında şüphelinin mahkûm olacağına dair kanaat taşımalıdır. Yeterince iyi yapılmayan bir soruşturma ve toplanmayan deliller, kovuşturma aşamasında bu eksikliklerin giderilmesini sonuçlayacaktır. Adil ve hızlı bir yargılama faaliyeti ile soruşturmadaki eksikliklerin giderilmesi adına "iddianamenin iadesi" kurumu düzenlenmiştir.

Çalışmamızda iddianamenin iadesi kurumu kavramsal ve hukuki çerçevesiyle ele alınacaktır. Süresi, şartları, usulü, uygulanamayacağı haller, sonuçları, öğreti ve konu ile ilgili yüksek mahkeme kararlarına yer verilecektir. 7188 sayılı Kanun kapsamında yapılan değişiklikler ve bu değişikliklerin sonuçları değerlendirilecektir.

I. İDDİANAMENİN İADESİ KAVRAMI, HUKUKİ NİTELİĞİ, AMACI

A. GENEL OLARAK

İddianame 1412 sayılı CMUK'un 163. maddesinde düzenlenmişti. 5271 sayılı CMK'nın 170. maddesi 1412 sayılı Kanunla paralel bir düzenleme yapmıştır. Yasal düzenlemelere göre kamu davası iddianame ile açılır. Kamu davası açan bir belgenin iddianame olarak kabul edilebilmesi için Cumhuriyet savcısı tarafından hazırlanması gerekmektedir. Bu belge, kamu davasının açılmasına yönelik olmalı, görevli ve yetkili mahkemeye sunulmalıdır. Kamu davası iddianame ile açılsa da dosyada her zaman iddianame bulunmayabilir. Bazı resmî kurumlardan gelen belgeler "*iddianame yerine geçen belge*" olarak kabul edilmektedir.[2] Bunlar Cumhuriyet başsavcılığının üst yazısı ile mahkemeye tevdi olunur. Örneğin; 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 53/4. maddesine göre, "*Lüzum-u muhakemesi kesinleşen Yükseköğretim Kurulu ve Yükseköğretim Denetleme Kurulu başkan ve üyelerinin yargılanması Yargıtay ilgili ceza dairesine, diğer görevlilerin yargılanmaları suçun işlendiği yer adliye mahkemelerine aittir.*" Lüzum-u muhakeme kararı iddianame yerine geçen belgedir. Bu halde ortada bir iddiana-

[2] Soyaslan, D. (2016). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (6. baskı). Ankara: Yetkin Yayınları, s. 376.

me bulunmadığı için kanunilik ilkesinin gereği olarak iddianamenin iadesi de (dava açan belgenin) söz konusu olmayacaktır.[3]

B. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İddianame, Cumhuriyet savcısının kamu davasını açtığı yazılı belgedir. Kelime sonundaki "name" sözcüğünde de belirtildiği üzere yazılı olmalıdır. Mağdur, fail, fiil, suç ve hukuki vasıflandırmanın yapıldığı, soruşturma evrakının özetidir. Öğretide iddianame birden fazla şekilde tanımlanmıştır: "*İddia makamının bir mütalaasıdır*",[4] "*İçeriği bakımından son soruşturmayı yapacak olan mahkemeye verilen ve bu mahkemenin uyuşmazlığı çözmesini isteyen belgedir*".[5] Başka bir tanımlamaya göre, şüpheli hakkındaki iddiaların özetlendiği, şüphelinin cezalandırılmasının istendiği, yetkili ve görevli mahkemeye yönelik düzenlenen ve kamu davasının açıldığını belgeleyen belgedir.[6]

İddianamenin iadesi ise soruşturma evresinde yetkili ve görevli mahkemeye gönderilen iddianamenin, mahkeme tarafından incelendikten sonra kanunda sayılan sınırlı sebeplere bağlı olarak Cumhuriyet başsavcılığına iadesidir.[7] 5271 sayılı kanun öncesinde hazırlanan CMK tasarısında iddianamenin değerlendirildiği, soruşturma ve kovuşturma evreleri arasında, bir orta aşama belirlenmişti. Bu orta aşamada mahkemeye "iddianamenin reddi" ve "iddianamenin iadesi" şeklinde iki ayrı yetki verilmişti. "İddianamenin iadesi" kurumu iddianamedeki basit eksiklik ve tamamlanabilecek hatalar için öngörülmüştü. Yeterli şüphe bulunmayan, yeniden soruşturma işlemleri yapılmasını zorunlu kılan iddianameler için "iddianamenin reddi" kurumu düzenlenmişti. Kanunda her iki kurum "iddianamenin iadesi" başlığı altında düzenlenmiştir.

CMK'nın 223/7. maddesine göre, "*Aynı fiil nedeniyle, aynı sanık için önceden verilmiş bir hüküm veya açılmış bir dava varsa davanın reddine karar verilecektir.*" Madde metninde "ret" kavramı esas alınmıştır. Kanun koyucunun bilinçli tercihi olan "iddianamenin iadesi" kavramı yerine "iddianamenin reddi" tanımlaması daha uygun olabilirdi. Zira iade edebilmek için öncelikle bir "kabul iradesi" gerekir. Mahkeme tarafından kabul edilmemiş iddianamenin iadesinin

---

3 Centel, N. ve Zafer, H. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım, s. 371; Toroslu, N. ve Feyzioğlu, M. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Savaş Yayınları, s. 271.

4 Kunter, N. (1981). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (7. baskı). İstanbul: Kazancı Matbaası, s. 653.

5 Yurtcan, E. (2002). *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı* (1. baskı). Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, s. 38.

6 Yıldırım, E. (2020). "Son Düzenlemeler Özelinde İddianamenin İadesi Kurumu", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi,* 11(42), s. 175.

7 Karakurt, A. (2009). "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8-9 (8-9-10-11), s. 72.

yapılması da doğru değildir. İddianamenin iadesi üzerine soruşturma işlemlerine kaldığı yerden devam edilecektir. Dosya, "UYAP soruşturma defterine" yeniden kayıt edilecektir. Yeni soruşturma numarası alacaktır. Tamamlanacak soruşturma işlemleri sonrasında yeniden kamu davası açılması halinde, yeni bir iddianame değerlendirme numarası alacaktır. Bu usulü işlemlerin hepsi "iade" değil "ret" tanımlamasının daha yerinde olacağını göstermektedir.

C. HUKUKSAL ÇERÇEVE

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesine göre, "*Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.*" Bu madde de düzenlenen "makul sürede yargılanma ilkesi" bakımından, tüm delillerin zamanında toplanması önemlidir. Bu ilkeye öğretide "hızlılık ilkesi" denilmektedir.[8]

CMK'ya göre, "*... yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre, soruşturma evresidir*" (CMK m. 2/e). Öğretide bu tanım eleştirilmiştir. Suç şüphesi öğrenilemeyeceğinden, "*suçun işlendiğinin öğrenilmesi*" tanımlamasının daha doğru olacağı belirtilmiştir.[9] Özen'e göre, soruşturma evresi, kovuşturma evresinin nasıl şekilleneceği, yürütüleceği ve hatta uyuşmazlığın nasıl sonuçlanacağının temelinin atıldığı ilk evredir.[10] Soruşturma aşamasında delillerin takdiri ve değerlendirilmesini yapacak yasal yetkili kurum Cumhuriyet savcısıdır.[11]

Tartışmalı konulardan bir diğeri de iddianamenin değerlendirilmesinin yapıldığı aşamanın, soruşturma/kovuşturma evrelerinden hangisine dâhil olduğudur. CMK'nın 170/2. maddesine göre, "*soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyecektir.*" İddianamenin düzenlenmesiyle soruşturma evresi tamamlanacaktır. İddianamenin "kabul" veya "iadesine" dair değerlendirme, soruşturma evresi dışında bulunan bir sonraki aşamadır. Kovuşturma evresi, "*iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evredir*" (CMK m. 2/1f). Bu tanımlamalar kapsamında, iddianamenin değerlendirilmesi kovuşturma evresinde olmayıp, ara bir muhakeme aşamasıdır. Bizim de katıldığımız öğretideki görüşlere göre, "*iddianamenin iadesi, soruşturma evresi ile kovuşturma*

8 Özbek, V. Ö. ve Kanbur, M. N. ve Doğan, K. ve Bacaksız, P. ve Tepe, İ. (2012). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (3. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 62, Yıldırım, 2020: 174).

9 Özbek, V. Ö. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 184.

10 Özen, M. (2009). "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi". *Ankara Barosu Dergisi.* 67(3), ss. 17-28, s. 18.

11 Soyaslan, 2016: 345.

evresi arasında bir ara muhakeme evresidir."[12] Öğretideki çoğunluğun bu görüşüne karşı "*iddianamenin iadesinin ayrı bir evre olarak kabul edilemeyeceği de*" belirtilmektedir.[13] Bu görüş sahiplerine göre, kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre soruşturma evresidir (CMK m. 2/1e). İddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evre kovuşturma evresidir (CMK m. 2/1f). İddianamenin kabulüne, dava dosyasının incelenmesi ve iddianamenin değerlendirilmesinden sonra karar verilmektedir. Bu inceleme ve iddianamenin iadesi soruşturma aşamasında yapılmaktadır[14] Bu husus kanun sistematiği ile de uyum içindedir. İddianamenin iadesini düzenleyen CMK'nın 174. maddesi "soruşturma" başlığı altında ikinci kitapta düzenlenmiştir. İddianamenin değerlendirmesi sürecinde incelemeyi yapan mahkeme, iddia makamı ve şüphelinin (varsa müdafiinin) bulunmadığı bir zamanda bu incelemeyi yapmaktadır.

Ceza yargılaması hukukundaki önemli ilkelerden biri; "davasız yargılama olmaz ilkesidir." Kural olarak bir fiilin yargılanmasına başlanabilmesi için, o fiilin suç teşkil ettiği ve failin cezalandırılması gerektiği ileri sürülmelidir. Bu iddia faaliyetidir. Kamu davası açılmadıkça yargılama makamı re'sen harekete geçerek yargılama yapamaz.[15] Mahkeme hükmünü iddianamede unsurları gösterilen "fiil" ve "fail" hakkında verebilir. Dava konusu yapılmayan bir fiil sebebiyle mahkeme kendiliğinden yargılama yapamaz. Fiilin hukuki yorumunda mahkeme serbest olup, iddia ve savunmalarla bağlı değildir.

Suçun işlendiğine dair yeterli şüphe mevcut ve kanıtlar yeterliyse Cumhuriyet savcısı kamu davasını açmak ve yargılama sonucuna kadar takip etmek zorundadır. Buna "kamu davasının mecburiliği ilkesi" denilmektedir. Bu ilkeye göre, "*soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe sebebi oluşturmaktaysa, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenlemek zorundadır.*"[16] Yeterli şüphe ve yeterli delil bulunup bulunmadığı hususunda tak-

---

12 Turhan, F. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Asil Yayınevi, s. 329; Yenidünya, A. C. (2007). "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi". *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*. 60(Şubat), s. 2; Öztürk, B. ve Erdem, M. R. (2006), *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 650; Yenisey, F. ve Nuhoğlu, A. (2017), *Ceza Muhakemesi Hukuku* (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 578; Gökcen, A. ve Balcı, M. ve Alşahin, M. E. ve Çakır, K. (2020). *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Adalet Yayınevi, s. 560; Meraklı, S. (2014). "İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 15(özel sayı), s. 1507; Karakurt, 2009: 80; Özen, 2009: 23; Centel ve Zafer, 2019: 593; Özbek vd., 2012: 490.

13 Feyzioğlu, M. (2006). *Meclis Soruşturması*. Ankara: Savaş Yayınevi, s. 135.

14 Şahin, C. (2007). *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*. Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 21; Karakurt, 2009: 81.

15 Yenidünya, 2007: 3.

16 Kızılarslan, 2019: 1910.

dir yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir.[17] "Yeterli şüphe" yapılacak delil değerlendirmesi kapsamında şüphelinin mahkûm olma ihtimalinin, beraat etme ihtimalinden fazla olmasıdır.[18] Kamu davasının mecburiliği ilkesi "araştırma", "kamu davasını açma" ve "kamu davasını yürütme" mecburiyeti olmak üzere üç alt başlığa ayrılmaktadır.[19]

CMK'nın 170/2. maddesinde kabul edilen "kamu davasının mecburiliği (yasallığı) ilkesi" Kara Avrupası hukuk sistemlerinde önemini yitirmiştir. Bu sistem yerine "kamu davasının açılmasında takdirilik sistemi" benimsenmiştir. Buna "maslahata uygunluk ilkesi" de denilmektedir. 7188 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme esasında kamu davasının mecburiliği ilkesini yumuşatan, "uygunluk", "takdirilik" ve "maslahata uygunluk" ilkeleriyle birlikte, ceza yargılamasının daha hızlı ve ekonomik olmasını amaçlamaktadır.[20] Cumhuriyet savcısı yaptığı soruşturma sonucunda dava açmak için yeterli şüpheye ulaşsa bile kamu davası açmamayı, dava açmaya göre failin lehine görürse dava açmama yetkisine sahip olmalıdır.[21]

Kamu davası açılmasında mecburilik ilkesinde dava açılması zorunludur. Suçun hukuki nitelendirilmesi Cumhuriyet savcısına aittir. Mahkeme iddianamede gösterilen olaylarla ilgili olarak ibraz edilen ve yargılama sırasında ibraz edilecek deliller kapsamında karar verecektir.[22] Bu gelişime uygun olarak Cumhuriyet savcısına kamu davası açmada mecburilik ilkesinin yanı sıra, kanunun 171. maddesinde kamu davasını açmada takdir yetkisi tanınmıştır. Bu yetki, kanuni sınırlar ve belirlenen hallerde, dava açma koşulları gerçekleşse bile (yeterli şüphe) kamu davası açmada Cumhuriyet savcısının takdir yetkisine sahip bulunmasıdır.[23] Kamu davasının açılmasında takdir hakkı bulunduğu hallerde Cumhuriyet savcısı olayı inceleyerek faile ceza verilmemesini gerektiren sebepleri tespit ettiğinde kamu davasını açmayacaktır. Öğretide, hâkime ait delil değerlendirme mahiyetinde bulunan bu yetkinin Cumhuriyet savcısına neden verildiği eleştirilmiştir.[24]

"Delil takdiri" olarak nitelendirilen bu hallerde, şahsi cezasızlık sebeplerinin varlığı veya cezanın kaldırılması için şahsi neden olarak kabul edilen etkin pişmanlık hükümlerinin uygulandığı hallerde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya

17 Soyaslan, 2016: 366.

18 Noyan, E. (2006). *Ceza Davası*. Ankara: Adalet Yayınevi, s. 301; Meraklı, 2014: 1606.

19 Yenidünya, 2007: 4.

20 Kızılarslan, 2019: 1910.

21 Keyman, S. (1970). *Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık.* Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 95.

22 Yargıtay 1. Ceza Dairesi. K. 2022/475 (24 Ocak 2022). UYAP.

23 Özen, 2009: 20.

24 Soyaslan, 2016: 367.

yer olmadığına karar verecektir (CMK m. 171). "Şahsi cezasızlık sebepleri" suç işlendiği anda mevcut olup failin cezalandırılmasını engelleyen kişiye bağlı sebeplerdir. "Cezayı kaldıran şahsi sebepler" suçun işlendiği zamanda bulunmayan suç işlendikten sonra beliren ve faile ceza verilmesini engelleyen veya azaltan şahsi nedenlerdir.[25] CMK'nın 171. maddesi "yasallık sistemini" hafifleten istisnai bir durumdur. Kanaatimizce bu düzenlemeyle, Cumhuriyet savcılarının delilleri serbestçe takdir etme yetkilerinin kapsamı genişletilmiştir. Ceza kanununda belirtilen tüm "etkin pişmanlık" hallerinde değil sadece "ceza verilmemesini gerektirecek hallerde" takdir yetkisi bulunmaktadır.[26] Aynı şekilde karşılıksız yararlanma suçunda, etkin pişmanlık halinde mağdurun, kamunun veya özel hukuk tüzel kişisinin uğradığı zararın soruşturma tamamlanmadan önce ödenmesi halinde kamu davası açılmayacaktır (TCK m. 168/5). Yargıtay'a göre, "*Ödeme süresi ve yerinin soruşturma merciince sanığa bildirilmeden, bildirime ilişkin belge denetime esas şekilde dosyaya konmadan, sanığa dava açılmasını engelleme imkânı tanınmadan kamu davası açılması durumunda iddianame iade edilecektir.*"[27]

Yine "uzlaştırma" ve "önödeme" kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere kanunda belirtilen ve nispeten hafif suçlarda yeterli şüphenin varlığına rağmen kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilir. Bu halde, Cumhuriyet savcısı kamu davası açılmasını beş yıl süre ile erteleyebilir (CMK m. 171/2). Bu kararın verilebilmesi için, şüphelinin "*daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmaması*", "*suç işlemekten çekineceği kanaatine ulaşılması*", "*kararın şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması*", "*suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi*" gerekir.

D. İDDİANAMENİN İADESİ KURUMUNUN AMACI

İddianamenin iadesi, soruşturma bitiminde hazırlanıp mahkemeye sunulan iddianamenin mahkemece incelenmesi ve eksikliklerin tespit edilmesinden sonra kanunda sayılan sınırlı sebeplerle geri gönderilmesidir.[28] Bu düzenlemenin getirilmesi ile amaçlanan kamu davası öncesinde kanuni şartları taşımayan, yeterli bilgi içermeyen ve hatalı düzenlenen iddianamelerin süzgeçten geçirilip filtre edilmesidir.[29] Suç isnadının yargılamanın devamı sırasında değil, soruşturmanın

25 Koca, M. ve Üzülmez, İ. (2010). *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler* (3. baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 351.

26 Özen, 2009: 20.

27 Yargıtay 6. Ceza Dairesi. K. 2022/4327 (28 Mart 2022). UYAP; Yargıtay 6. Ceza Dairesi. K. 2021/12940 (07 Ocak 2021). UYAP.

28 Karakurt, 2009: 7.

29 Meraklı, 2014: 160.

tamamlanmasından sonra somutlaşmasıdır.[30] Böylece, yargılama faaliyeti hızlandırılacak, makul sürede yargılama yapılacak, gereksiz iş yükü oluşturan davaların önüne geçilecek ve "lekelenmeme hakkı" korunacaktır.

İddianamenin iadesi, hukuken geçerli bütün delillerin eksiksiz toplanmasından sonra iddianamenin düzenlenerek mahkemeye verilmesi amacıyla getirilmiştir. Böylece kamu davasının tek veya zorunlu hallerde birbirini takip eden birden fazla celsede ve mümkünse tek günde bitirilmesi hedeflenmiştir.[31] Çünkü iddianamenin iadesi kurumunun kabulü öncesinde soruşturma aşamasında yapılmakta olan çoğu işlem kovuşturma aşamasında tekrarlanmakta, delillerin toplanması için duruşmalar ertelenmekteydi. Aynı dosyaya birden çok hâkimin bakması, her yeni hâkimin dosyayı yeniden ele alması sonucunu doğurmaktaydı.[32] İddianamenin iadesi kurumu hızlı bir yargılama yapılması ve parçalı yargılamanın engellenmesini hedeflemektedir.

Centel ve Zafer'e göre, iddianamenin iadesi ile daha özenli iddianamelerin hazırlanması, kişilerin lekelenmeme hakkının korunması, delil araştırmasına girilmesi suretiyle mahkemelerin zaman kaybının ve davaların uzamasının önlenmesi amaçlanmıştır.[33] Özbek vd. göre, iddianamenin iadesi kurumuyla soruşturma sürecinin çok iyi bir şekilde tamamlanarak iyi şekilde hazırlanmış bir dosya ile kovuşturmanın en kısa sürede tamamlanması hedeflenmiştir.[34] CMK'nın 174. madde gerekçesinde de belirtildiği üzere iddianamenin iadesi kurumuyla güdülen amaç "*kamu davasının bir oturumda sonuçlanmasını sağlayacak alt yapı kurumunu oluşturmaktır.*"

İddianamenin iadesi "lekelenmeme hakkı" kapsamında, kişi hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla gösterilen çabalardan bir tanesidir. Soruşturma aşamasına ilişkin bu düzenlemeden sonra, 694 sayılı KHK'nın 145. maddesini aynen kabul eden, 01.02.2018 tarih ve 7078 sayılı Kanunun 140. maddesi ile soruşturmaya başlamadan önceki aşamada da ayrıntılı düzenleme yapılmıştır. CMK'nın 158/6. maddesine göre, "*İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez.*" Bu düzenleme, kamu davasının mecburiliği ilkesinin "leke-

30 Feyzioğlu, 2006: 31.

31 Artuç, M. (2019). *Açıklamalı Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu* (3. baskı). Ankara: Adalet Yayınevi, s. 816.

32 Özen, 2009: 23.

33 Centel ve Zafer, 2008: 468.

34 Özen, M. (2007). 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Üzerine Düşünceler. *TBB Dergisi.* 68, ss. 393-408, s. 401; Özbek vd., 2012: 490.

lenmeme hakkı" kapsamındaki istisnası olmasından kaynaklanmaktadır. Kanun gerekçesinde, "*soyut ve dayanaksız ihbar ve şikâyetler için savcıların soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilebilmesi ve bu kararların ayrı bir sisteme kaydedilerek kişilerin lekelenmeme haklarının sağlanması amaçlanmıştır.*" denilmiştir.[35] Düzenlemenin amacı aynı zamanda lekelenmeme hakkının sağlanmasıdır.

E. İDDİANAMENİN İADESİ KARARININ SONUÇLARI

İddianame iade edilmekle kamu davası açılmamış sayılır. İade kamu davasının açılmasını engelleyici etki ve sonuca sahiptir. İade sebeplerinde mahkemelerin yetkisi sınırlıdır. Kanundaki iade sebepleri sınırlı sayıda sayılmıştır. Bu sebepler haricinde iddianame iade edilemez.[36] Mahkemenin iade sebepleri hususunda, takdir hakkı yoktur.[37]

Soruşturma sürecinde iddianamenin iade edilmesinin bazı pratik fayda ve sonuçları bulunmaktadır. Bunları kısaca özetleyecek olursak;

1. Kapsam ve İçerik Olarak Daha Kaliteli İddianamelerin Hazırlanması

Kapsam ve içerik olarak fiil ve fail örüntüsünün iyi kurulduğu iddianameler yargılamada zaman kazanma ve sonuç almaya elverişlidir. Yargılama hızlı ve adil olmalıdır. Mümkün olan en kısa sürede yani tek celsede veya zorunlu hallerde birkaç celsede kovuşturma tamamlanmalı ve hüküm verilmelidir. Bu sonuca ulaşmak için iddianame tanzimi öncesinde tüm deliller eksiksiz toplanmalıdır. Kamu davası açılmasının yasal şartları oluşmalıdır. İddianame ve ekleri doğru ve eksiksiz olarak mahkemeye tevdi edilmelidir.[38]

2. Beraat Kararı ile Sonuçlanabilecek Kamu Davalarının Açılmasının Önlenmesi

Soruşturma aşamasında toplanan delillerin eksikliği, "yeterli şüphe" oluşmadan "başlangıç şüphesi" ile açılan kamu davaları, olayın delillerle yeterince ilişkilendirilememesi, iddianamenin zorunlu unsurların eksik ve hatalı olması, beraat kararı verilmesinin sebeplerinden bazılarıdır. Beraat kararlarındaki yüksek oranlar soruşturma evresinin usulüne uygun yapılmadığı, yeterli delil toplanmadan basit ve başlangıç şüphesi ile kamu davalarının açıldığı gerçeğini ortaya koymuştur. Bu durum "lekelenmeme hakkının" ihlali ile sonuçlanmaktadır. Uzun süren kamu davaları bazen sanık haklarının ihlal edilmesine neden olmaktadır. Bu gerçeklik, ara bir formül olarak iddianamenin iadesi kurumunu değerli kılmıştır.

---

35 694 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, madde 145 gerekçesi.

36 Artuç, 2019: 553.

37 Artuç, 2019: 816.

38 Şahin, 2007: 115.

3. Soruşturmanın Daha Etkin Yapılması ve Kovuşturma Evresinin Kısa Sürede Tamamlanması

Soruşturma evresinin iki fonksiyonu vardır. Soruşturma evresi "açıklayıcı" ve "hazırlayıcı"dır. Soruşturmanın açıklayıcı olması soruşturmaya konu edilecek olayların araştırılması, tespiti ve bunların soruşturmaya dâhil edilmesidir. İddianame ve kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlara konu olacak olayların ayrıştırılmasıdır. Hazırlayıcı olması ise bir sonraki evre olan kovuşturma evresine yönelik tüm olgu ve delillerin, makul sürede maddi olay ve hukuka uygun şekilde toplanmasıdır. Böylece kovuşturma evresinin mümkün olan en kısa sürede tamamlanması hedeflenmektedir.[39]

4. Adil Yargılanma Hakkının Güvence Altına Alınması

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6/2. maddesine göre, "*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.*" Hukuk sistemlerinde bu varsayıma "suçsuzluk karinesi", "masumluk karinesi" ya da "masumiyet karinesi" denilmektedir.[40] Bu karine 1982 Anayasasında da yer almıştır. "Temel haklar ve ödevler" başlıklı ikinci bölümün 38/4. fıkrasındaki düzenleme şöyledir: "*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*" Anayasamızın "temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması" başlıklı 15/2 son cümlesine göre, "*suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.*" Çağdaş hukuk sistemlerinde, insan onurunun korunması bakımından "lekelenmeme hakkı" önemlidir. Bu hak korunması gereken temel haklardandır. Kamuoyunun şüpheli veya sanığa bakışını, önyargısını önleyici etkiye sahiptir. Hızla değişen kamuoyu gündeminde, açılan soruşturmalar daha fazla gündem olmakta, ilgilinin sonradan aklanması aynı toplumsal ilgiyi doğurmamaktadır. Bu gerçeklik, kişinin toplum önünde itibarsızlaşmasına neden olmaktadır. Genel ve soyut ithamlar sonrasında, ilgili hakkında doğrudan soruşturma aşamasına geçilmesi "*lekelenmeme hakkının*" ve "*masumiyet karinesinin*" ihlalini sonuçlamaktadır.[41]

İddianamenin iadesi kurumuyla amaçlanan, soruşturma aşamasında delillerin hızlı ve eksiksiz şekilde toplanmasıdır. Bu şekilde kovuşturma hızlıca tamamlanacak ve nihayetinde "*makul süre içinde yargılanma hakkı*" sağlanarak, adil yargılanma hakkı güvence altına alınacaktır.[42]

Toplanması gereken tüm deliller toplanmadan ve zorunlu soruşturma işlemleri yapılmadan kamu davasının açılması halinde, mahkeme delilleri toplamakla

---

39 Yurtcan, E. (2005). *Ceza Yargılaması Hukuku* (11. baskı), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 368.

40 Feyzioğlu, M. (1999). "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 48(1-4), s. 136.

41 Kızılarslan, H. (2019). Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (Syok) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi, *TBB Dergisi*, 144, ss. 59-104, s. 68.

42 Meraklı, 2014: 1603.

zaman kaybedecektir. "Adil yargılanma hakkı" kapsamında bu zaman kaybının önlenmesi amaçlanmıştır. Mümkün olan en kısa sürede kovuşturmanın sonuçlanması amacıyla iddianamenin değerlendirilmesi, kanunda belirtilen eksik ve hatalı görülen hususların tespiti halinde iadesi düzenlenmiştir.[43]

II. İDDİANAMENİN İADESİ KARARININ ŞARTLARI

İddianamenin iadesi sebepleri, CMK'nın 174. maddesinde sınırlı sayıda sayılmıştır. Bu sebepler genişletilemez. Sayılan sebeplerin genişletilmesinde hâkimin takdir hakkı bulunmamaktadır.

A. HUKUKEN GEÇERLİ BİR İDDİANAMENİN YOKLUĞU: İDDİANAMENİN CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNDA DÜZENLENEN ŞARTLARA AYKIRI DÜZENLENMESİ

İddianame üç kısma ayrılır. Birinci kısımda şüpheli, müşteki, mağdur, müdafii, suç, suç yeri, suç tarihi, şikâyet tarihi, sevk maddeleri gibi bilgiler yer alır. İkinci kısımda suça dair deliller ile bunların olayla ilişkilendirilmesi yapılır. Olay özetlenir ve hukuki olarak vasıflandırılır. Fail tarafından dış dünyada gerçekleştirilen olgular anlatılır. Üçüncü kısımda ise şüphelinin cezalandırılması istenir. Talep edilen ceza, güvenlik tedbirleri ve diğer sonuç talepler belirtilir.[44]

Davanın açıldığı tarih iddianamenin görevli ve yetkili mahkeme tarafından kabul edildiği tarihtir. İddianame yetkili ve görevli mahkemeye yönelik hazırlanmalıdır. İddianame kapsamından ek bir araştırma faaliyetine ihtiyaç duymaksızın, açık ve kesin olarak mahkemenin yetki ve görevinin bulunduğu belirlenmelidir. Görev ve yetki yönünden iddianamenin iadesi için iddianamede bariz bir çelişki ya da yanlışlık bulunmalıdır. İddianame ancak bu halde iade edilebilir. Mahkeme kendi hukuki değerlendirmesi ile Cumhuriyet savcısından farklı düşünmekteyse burada "görev ve yetki uyuşmazlığı" söz konusudur. Mahkeme CMK'nın 4 ve 12. maddeleri kapsamında yetkili ve görevli olup olmadığını inceleyecektir. Mahkemeler arasında doğabilecek uyuşmazlıklarda "ortak yüksek görevli mahkeme" nihai kararı verecektir.[45]

CMK'nın 170/3(h) düzenlemesine göre, yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri iddianamede gösterilmelidir. Yargılamanın uzamaması için yargılamada uygulanması gereken kanun maddeleri eksiksiz gösterilmelidir. Uygulanması gereken kanun maddelerinin eksik veya hatalı gösterilmesi iade sebebi değildir. Suçun hukuki niteliğinin değişmesi ek savunma yolu ile giderilebilir.

---

43 Yenidünya, A. C. ve İçer, Z. (2016), *Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Adalet Yayınevi, s. 260; Karakurt, 2009: 72.

44 Soyaslan, 2016: 366.

45 Aydın, M. (2013). Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler. *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3(1), ss. 29-60, s. 40.

CMK'nın 226/1. maddesine göre, ek savunma hakkı tanınmak suretiyle hüküm kurulabilir. İade sebebi yapılamaz.[46]

1. Suçun İşlendiği Hususunda Yeterli Şüphe Sebebi Oluşmadan İddianamenin Düzenlenmiş Olması

Soruşturma evresinde toplanan deliller suçun işlendiği hususunda "yeterli şüphe" oluşturmaktaysa Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenleyecektir (CMK m. 174/2). Toplanan delillerin kapsamı ve yapılacak yargılamada sanığın mahkûm olma ihtimali beraat etme ihtimalinden daha fazlaysa "yeterli şüphe" vardır. Sanığın mahkûm olma olasılığı kuvvetle muhtemel ise "kuvvetli şüphe" vardır.[47] Kuvvetli şüphe yeterli şüphenin bir sonraki aşamasıdır. Yeterli şüphe oluşmadan yani suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan iddianamenin düzenlenmesi iade sebebidir.

2. İddianamede Bulunması Zorunlu Unsurların Eksik Olması

İddianamenin iadesi sebepleri CMK'nın 170/3. maddesinde dokuz bent halinde sayılmıştır. Görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede bu bilgiler bulunmalıdır. "*Şüphelinin kimliği*", "*müdafii*", "*maktul*", "*mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği*", "*mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi*", "*açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği*", "*şikâyette bulunan kişinin kimliği*", "*şikâyetin yapıldığı tarih*", "*yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri*", "*yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi*", "*suçun delilleri*", "*şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmışsa gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri*" iddianamede gösterilmelidir. Bu unsurların bir veya daha fazlasının iddianamede bulunmaması iade sebebidir.

Şüphelinin adı ve soyadı, baba ve ana adı, doğum tarihi, oturduğu yer, mesleği iddianamede gösterilmelidir. İddianameye şüpheliyi diğerlerinden ayıran özellikleri olabildiğince yazmak gerekir. Katılmadığımız bir görüşe göre, şüphelinin kimliği ile kast edilen açık kimliğidir. Yani şüpheli hakkında iddianame düzenlenebilmesi için kimliğinin resmi bir belge ile ispatı zorunlu değildir. Aksine bir iddia veya tespit bulunmaması durumunda, şüphelinin kimliği ile tutarlı beyanına dayanılarak iddianame düzenlenebilir.[48] Bize göre de, şüphelinin kimliğinin tespitine elverişli vize, pasaport veya diğer bilgileri bulunmalıdır. Şüphelinin açık kimlik bilgileri özellikle yazılmalıdır. Noyan'a göre, vatandaşlar için Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarasının yazılması özellikle gerekir.[49]

---

46 Gökcen ve Balcı ve Alşahin ve Çakır, 2020: 593.

47 Öztürk ve Erdem, 2006: 485.

48 Artuç, 2019: 818.

49 Noyan, 2006: 303.

Şahsi hürriyeti sınırlayan bütün haller nedeniyle geçirilmiş süreler hüküm kesinleşmeden önce gerçekleşmişse bunlar hükmolunan hapis cezasından "mahsup" (indirme) edilebilir (TCK m. 63). Ceza usul kurallarına uymama veya keyfi adli işlemler nedeniyle, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişilerin uğrayabilecekleri "maddi veya manevi zarar halleri" CMK'nın 141. maddesinde 8 bent halinde düzenlenmiştir. Bu haller gerçekleştiğinde zarar gören kişilerin devleti dava etmek ve zararlarının giderilmesini istemek hakkına sahiptir. Gözaltı ve tutuklama sürelerinin iddianamede gösterilmesi TCK'nın 63. maddesi uyarınca cezadan mahsup ve CMK'nın 141/1. maddesi uyarınca tazminat istenebilmesi bakımından önem arz etmektedir.

"Dava zamanaşımı" suç işlendiği tarihten itibaren belli bir süre geçtiği halde davanın açılmadığı, sonuçlandırılmadığı hallerde, devletin cezalandırma hakkından vazgeçmesidir. Yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi TCK'nın 66. maddesi uyarınca dava zamanaşımı süresinin hesaplanması açısından da önemlidir.

Adli sicil veya nüfus kayıt örneğinin dosya içerisine konulmaması gibi basit bir inceleme ile UYAP veya dosyadan anlaşılabilecek hususlar yani suçun sübutu bakımından önemli olmayan konular iddianamenin iadesi sebebi değildir.[50] Yargıtay'a göre, "*kişilerin nüfus ve adli sicil kayıtlarının dosyada yer almaması iade nedeni olarak kabul edilemez.*"[51] Yine, "*bilirkişi raporu alınması mahkemenin takdirinde olup bu husus iddianamenin iadesi sebebi yapılamaz, gerek görüldüğünde mahkemesince bilirkişi incelemesi yaptırılabilir.*"[52] "*şüphelinin akıl hastalığına ilişkin raporunda belirtilen eksikliğin suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut delil niteliğinde değildir.*"[53]

3. Yüklenen Suçu Oluşturan Olayların Mevcut Delillerle İlişkilendirilmemesi

CMK'nın 170/4. maddesine göre, "*iddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanacaktır.*" Mevcut delil kavramından anlaşılması gereken, soruşturma aşamasında Cumhuriyet başsavcılığı tarafından ulaşılabilmesi mümkün iken eksik soruşturma yapılması nedeniyle ulaşılamayan delildir.[54] Uygulamadaki kötü örnekleri engellemek adına, 08.07.2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanunun 19. maddesi ile maddeye ilave yapılmıştır. Yüklenen suçu oluşturan olayların ve suçun delilleriyle ilgisi bulunmayan bilgilere iddianamede yer verilemeyecektir.

---

50 Centel ve Zafer, 2019: 595.

51 Yargıtay 8. Ceza Dairesi. K. 2019/12609 (21 Ekim 2019). UYAP.

52 Yargıtay 12. Ceza Dairesi. K. 2021/2734 (16 Mart 2021); Yargıtay 18. Ceza Dairesi. K. 2019/1297 (15 Ocak 2019). UYAP; Yargıtay 1. Ceza Dairesi. K. 2022/475 (24 Ocak 2022). UYAP.

53 Yargıtay 1. Ceza Dairesi. K. 2021/13763 (01 Kasım 2021). UYAP.

54 Özen, 2009: 25.

İddianamenin olay kısmında eylem ve deliller ilişkilendirilmelidir. Olaylar ile delillerin sıralanması ve bu suretle delillerin takdirinin mahkemeye bırakılması, yani eylem ve delil ilişkilendirilmesi yapılmaksızın düzenlenen iddianame iadeye konu olacaktır. İddianameye konu olay anlatılırken suçun unsurları, kanundaki ifadeler kullanılarak vurgulanmalı ve suç vasıflandırılmalıdır. Yani sadece olayın anlatılması yeterli değildir. Olay mevcut delillerle ilişkilendirilmeli, açıklanmalıdır. Bu durum delillerin somut bir biçimde ortaya konulması ile mümkündür. Deliller somut olarak gösterilmelidir. Olaylarla deliller arasında ilişki kurulmalıdır.[55] İddianamede yüklenen suçu oluşturan olaylar ile elde edilen delillerin ilişkilendirilmemesi bir iade sebebi olarak kabul edilmektedir.[56]

Yargıtay'a göre, "*... 'şüphelilerin üzerlerine atılı suçları işledikleri anlaşılmıştır.' şeklindeki vasıflandırmada, şüphelilere yüklenen ve suç olduğu kabul edilen eylemlerin neler olduğundan bahsedilmeksizin sadece mağdur sanıkların ifadelerine yer verilerek sevk maddelerine göre cezalandırılmalarına isteme şeklindeki iddianamenin, eylemler açıklanmadığı için suç yükleme niteliğinde sayılamayacağı, dolayısıyla anılan belgen hukuken iddianame sayılamayacaktır.*"[57] "*... iddianamede eylemlerin açık bir şekilde belirtilmemesi, eylemlerin delillerle ilişkilendirilerek açıklanmaması gibi hususların varlığı halinde, CMK'nın 170. maddesine göre ancak mahkemenin iddianamenin iadesi yetkisinin gerekçesi olabileceği, mahkeme tarafından iddianame kabul edildikten sonra ise, varsa eksiliklerin kovuşturma aşamasında mahkemesince giderilmesi gerekir.*"[58]

4. İddianamenin Sonuç Kısmında Şüphelinin Leh ve Aleyhinde Olan Hususların Belirtilmemesi

İddianamenin sonuç bölümünde şüphelinin leh ve aleyhinde olan hususlar açıkça gösterilmelidir (CMK m. 170/5). Emredici nitelikte olan bu kural şüpheli savunmasının tespit edilmesiyle uygulama alanı bulacaktır. Adil, hızlı, etkili ve yeterli bir soruşturma için şüpheli yargılama öncesi iddiadan haberdar edilmelidir. Şüpheliye savunma hakkı tanınmalıdır. Savunma hazırlamak üzere yeterli süre ve imkân sağlanmalıdır.[59] Böylece şüpheli hakkında yapılmakta olan soruşturmaya yön verebilmelidir.

Mahkeme tarafından leh ve aleyhte delil değerlendirmesi iddianame metni ile soruşturma evrakı içeriğinden yapılacaktır. Bunun dışına çıkmak suretiyle mahkeme re'sen araştırma yapamaz, delil toplayamaz. Dosya kapsamından sanık lehine ilave deliller belirlenemiyorsa mahkeme iddianamede şüpheli lehine de-

55 Artuç, 2019: 819.

56 Elmas, B. (2016). Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi. *TAAD*. 7(28), s. 217.

57 Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2013/11412 (15 Nisan 2013). UYAP.

58 Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2020/17772 (24 Kasım 2020). UYAP.

59 Şahin, C. (2004). Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı (İHAS 6/3-b). *GÜHFD*, 8(1-2), ss. 259-306, s. 260.

lillere yer verilmediği gerekçesiyle iddianameyi iade edemez. Bu durum Cumhuriyet savcısının şüpheli lehine delil toplama görevini denetlemek bakımından sonuç almaya elverişli mahiyette değildir.[60]

CMK'nın 170/5. maddesine göre, "*İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür.*" Öte yandan Anayasanın 90/5. maddesi uyarınca iç hukukumuzun bir parçası olan, AİHS ve bu sözleşmenin yorumunu yapan bağlayıcı nitelikteki Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) adil yargılanma hakkına ilişkin kararları uyarınca da etkili, yeterli ve adil bir soruşturmanın yürütülebilmesi için şüphelinin suçlamalardan haberdar edilerek kendisine savunma hakkı tanınması gerekmektedir.[61]

5. İşlenen Suç Dolayısıyla İlgili Kanunda Öngörülen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Açıkça Belirtilmemesi

TCK'da işlenen bir suç karşılığı olarak uygulanabilecek yaptırımlar, ceza ve güvenlik tedbirleri olarak belirlenmiştir. "Cezalar" hapis ve adli para cezasıdır. Suç karşılığında kanunda ceza olarak yalnızca hapis cezası öngörülebileceği gibi hapis cezası adli para cezası ile seçenek olarak veya bu cezaların her ikisi birlikte de öngörülebilir. "Güvenlik tedbirleri" failin tehlikelilik durumu gözetilerek işlemiş olduğu suçu tekrarlaması ihtimaline karşın uygulanan, toplumu ve kendisini koruyan ceza hukuku yaptırımlarıdır. Faili ve toplumu koruma amaçlı yaptırımlardan oluşmaktadır.[62] İşlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği iddianamede belirtilmelidir. Böylece şüpheli cezalandırılma tehlikesi altında bulunduğu isnadı daha ayrıntılı öğrenecek ve savunmasını daha ayrıntılı hazırlayabilecektir.[63]

Suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde iddianamede ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbirleri de açıkça gösterilmelidir. Bu hususların belirtilmemiş olması iddianamenin iadesi sebebidir. İşlendiği iddia olunan suç, tüzel kişi aleyhine güvenlik tedbiri hükmedilebilecek suçlardan olmalıdır. Ayrıca bu suç, tüzel kişi yararına ve onun faaliyeti kapsamında, yetkili organ veya temsilcinin katılımıyla işlenmelidir. Bu hususta yeterli şüphe bulunmalıdır.[64]

---

60 Karakurt, 2009: 94.

61 AİHS 6 Rehberi, Adil Yargılanma Hakkı (Ceza Hukuku yönü), (2021). İstanbul Barosu, ss. 2-142; Case of Imbrioscia/Switzerland, B. No: 13972/88, 24.11.1993; Case of Borgers/Belgium, B. No: 12005/86, 30.01.1991; Altıparmak, C. (2006). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları. *TBB Dergisi*, 63, s. 265; Feyzioğlu, Metin. (2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6/3-A Uyarınca İsnadın Bildirilmesi ve Türk Hukuku, *TBB Dergisi*, 55, ss. 102-125, s. 104; Şahin, 2004: 260.

62 Koca ve Üzülmez, 2010: 534.

63 Karakurt, 2009: 95.

64 Centel, N. (2016). Ceza Hukukunda Tüzel Kişilerin Sorumluluğu-Şirketler Hakkında Yaptırım Uygulanması. *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*. 65(4), ss. 3313-3326, s. 3317.

B. SUÇUN SÜBUTUNA DOĞRUDAN ETKİ EDECEK MEVCUT BİR DELİL TOPLANMADAN İDDİANAMENİN DÜZENLENMESİ

17.10.2019 tarih ve 7188 sayılı Kanunun 20. maddesi ile değiştirilen CMK'nın 174/1 (b) maddesine göre, "*suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen*" iddianamelerin iadesine karar verilecektir. "*Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil*" ne anlama gelmektedir? Bu tanım öğreti ve uygulamada tartışmalıdır. İfadeden kastedilenin ne olduğu açık değildir. Düzenlemenin ilk halinde "*suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan*" ibaresi bulunmaktaydı. Hangi delilin suçun sübutuna etki edeceği ve mutlak sayılması gerektiği hususunda tartışmalar bulunmaktadır.[65] Özbek vd. göre, suçun sübutuna etki edecek mutlak delilden kasıt, yeterli suç şüphesinin varlığını ortaya koyacak delillerin toplanmamış olmasıdır.[66] Bu delillerin tespitinin farklı uygulama ve yorumlamalara neden olduğu görülmüştür.[67] Yargıtay'a göre, suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut delil; suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak delillerin toplanmasıdır. "*Suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturacak*" delillerin toplanmamış olması iade nedenidir.[68] Yargıtay, uyuşturucu veya uyarıcı madde ticareti yapma suçlarında, suça konu madde niteliğinin uzman bir bilirkişi aracılığıyla tespit edilmemesi halini bu madde kapsamında iade nedeni olarak kabul etmiştir.[69] Yine "*Şüphelilerin açık kimlik bilgileri dosyada bulunan pasaport bilgileri ile tespit edildiğinde, dosyaya toplanan bilgi ve belgeler birlikte değerlendirildiğinde, APFIS kayıtlarının suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan bir delil değildir*".[70]

Düzenlemenin mahkemelerin iade yetkisini sınırladığı belirtilmektedir. Soruşturma aşamasında eksik toplanan deliller sebebiyle tek veya iki oturumda karar verilemeyecektir. Bu hüküm, davaların uzun sürmesini engelleme amacı gütmektedir. Kovuşturma aşamasında maddi gerçeğe ulaşmak ve adil bir yargılamayı gerçekleştirmek üzere mahkeme delilleri toplamalıdır.[71] CMK'nın 217. maddesi mahkemenin resen delil toplayamayacağına ilişkin değerlendirmenin yasal dayanağını oluşturmaktadır. Düzenlemeye göre, *"Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş*

---

65 Kahraman, E. G. (2014). Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (16)1, ss. 123-150, s. 135; Elmas, 2016: 221.

66 Özbek vd., 2012: 323.

67 Feyzioğlu, M. (2006). Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre İddianamenin Hazırlanması ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler. *Ceza Hukuku Dergisi.* 1(1), s. 32.

68 Yargıtay 12. Ceza Dairesi. K. 2019/9923 (08 Ekim 2019). UYAP.

69 Yargıtay 10. Ceza Dairesi. K. 2008/18058 (01 Aralık 2008). UYAP.

70 Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2019/5527 (24 Haziran 2019). UYAP; Yargıtay 6. Ceza Dairesi. K. 2021/2807 (18 Şubat 2021). UYAP.

71 Karakurt, 2009: 97.

ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir." Yargıtay eski tarihli bir kararında "*kanunun sözüne değil, özüne itibar ederek delillerin toplanması ve değerlendirilmesi mahkeme tarafından yapılmalıdır. Bu mahkemeye ait bir görevdir*" demektedir.[72] Bu karardan anlaşılması gereken, madde metninin lâfzî yorumunun kabulü, ceza yargılamasının esasını oluşturan maddi gerçeğin araştırılması ilkesine aykırı olduğudur. Bize göre de, bu görüşün kabulü mümkün değildir. Mahkemeye kanunda yer almayan bir yükümlülük yüklenmesi doğru değildir.

Yeterli şüphe; şüpheli hakkında açılan kamu davasında şüphelinin mahkûm olma ihtimalinin beraat etme ihtimalinden daha fazla olmasıdır.[73] Yeterli şüphenin hangi derecede olduğunun takdiri Cumhuriyet savcısına aittir. Yeterli şüphenin bulunmadığı gerekçe gösterilerek iddianamenin iadesine karar verilemez. İddianame değerlendirmesi aşamasında yeterli şüphe oluşturacak deliller de bir değerlendirme yapılması "ihsas-ı rey" anlamına gelebilecektir. Hatta bu değerlendirmenin yargılamanın yapılacağı mahkeme dışında başka bir mahkeme tarafından yapılmasının uygun olacağı belirtilmektedir. Bu durum yargılama yapacak mahkemede daha başlangıçta farklı bir kanaat oluşmasının öne geçebilecektir.[74] "*Mahkeme fiilin nitelendirilmesinde, iddia ve savunmayla bağlı değildir*" (CMK m. 225/2). Kanaatimizce mahkemenin iddianameyi kabul etmesi sanığın suçluluğunu göstermez. Mahkeme sanığın suçluluğuna dair yeterli delilin varlığını kabul etmiş (ihsas-ı rey) sayılmaz.[75]

İddianamede suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut tüm deliller toplanmalıdır. Ancak toplanması gerekli olan mevcut deliller delil yasaklarıyla sınırlıdır. Kanunların izin verdiği sınırlar kapsamında fiilen elde edilmesi mümkün olan tüm deliller toplanmalıdır. Tüm soruşturma işlemlerine rağmen ulaşılamayıp bu sebeple toplanamayan delillerden dolayı iddianame iade edilemez. Bu kapsamda toplanma imkânı bulunan tüm deliller toplanmalıdır. Anlaşılması gereken "*yeterli suç şüphesinin varlığını ortaya koyan*" delillerdir. Bu iade sebebini suçun sübutuna etki edeceği mutlak olan bir delilin toplanması hali ile sınırlandırmak gerekir.[76] Bize göre de, bu iade sebebi toplanma imkânı bulunduğu halde bu delilin toplanmaması haliyle sınırlıdır. Cumhuriyet savcısının tüm çaba ve araştırmasına rağmen bu delile ulaşılamamışsa iddianame iade edilmemelidir. Olay kapsamından toplanması mümkün olmayan bir delil var ve bu delil toplanmamışsa iddianame iade edilemez.[77]

---

72 Yargıtay 9. Ceza Dairesi. K. 2021/9421 (12 Aralık 2005). UYAP.

73 Parlar, A. ve Hatipoğlu, M. (2008). *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat* (2. Cilt). Ankara, s. 434; Centel ve Hamide, 2008: 425.

74 Özbek vd., 2012: 496.

75 Özen, 2007: 401; Özen, 2009: 24.

76 Karakurt, 2009: 82.

77 Artuç, 2019: 82.

Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delilin içeriği her somut olaya göre belirlenmelidir. Deliller soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısının hukuki bilgisi ve imkânları dâhilindedir. Toplanması imkân dâhilinde olan, atılı suçun fail tarafından işlendiğine dair oluşan şüphenin derecesine etki eden delillerdir.[78] Ceza yargılamasının temel amacı ve devletin asli görevi ve hatta varlık sebebi adil yargılanma hakkını temin etmektir. Kanun bu amaç çerçevesinde yazılmıştır.[79] Ceza yargılama sistemimize göre kamu davası tüm delillerin eksiksiz toplanması sonrasında açılmalıdır. Duruşmada iddia ve savunma makamları dinlenmelidir. Toplanan deliller aleni duruşmada tartışılmalıdır. Ara vermeksizin duruşma yapılmalıdır. Davanın makul sürede bitirilebilmesi için duruşmaya ancak zorunlu hallerde ara verilmelidir. Hızlı, kesintisiz ve adil bir yargılama için "*suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut deliller*" yargılama öncesinde toplanmalıdır. Bu delillerin toplanmaması halinde savunma makamı iddianame kapsamından iddiayı öğrenemeyecek, etkili bir savunma hazırlayamayacaktır. Mevcut delillerin eksiksiz toplanması, olayla ilişkilendirilmesi, tartışılması, olayın hukuki vasıflandırılması, yargılama makamının daha doğru bir hükme varmasını sağlayacaktır. Bu çaba, "adil yargılama hakkının" tesisi bakımından iddia makamına sorumluluk yüklemektedir. Adil yargılama ilkesi kovuşturma aşaması ile sınırlandırılamaz. Bu ilke, soruşturma ve kovuşturma aşamalarının her ikisinde de geçerlidir. Soruşturma aşamasında toplanan deliller kovuşturmayı doğrudan etkilemektedir. Suça konu olayın hukuksal vasıflandırılması, delillerle ilişkilendirilmesi, suç delillerinin tespiti, soruşturma aşamasında yapılmaktadır.

CMK'nın 230/1(b) düzenlemesine göre, dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen deliller kararda belirtilmelidir. Bu kapsamda, hukuka aykırı deliller iddianamede açıkça gösterilmelidir. Yine CMK'nın 217/2. maddesine göre, "*yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir. Hukuka aykırı şekilde elde edilen deliller ispat aracı olamaz.*" Hukuka aykırı yolla elde edilen deliller kovuşturma aşamasında olduğu gibi soruşturma aşamasında da kullanılamaz. Hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin iddianamede belirtilmemesi iddianamenin iadesi sebebi olarak kabul edilmelidir.

Kaçak veya gaiplik halleri ve benzeri istisnai durumlarda şüphelinin ifadesi alınmadan da dava açılabilir. Kural olarak "şüphelinin ifadesi" toplanması gereken en önemli delillerden birisidir. Şüpheli ifadesinin "suçun sübutuna etki edecek mutlak bir delil" olup olmadığı ve yine bu eksikliğin iade nedeni yapılıp yapılamayacağı hususu öğreti ve uygulamada tartışmalıdır. Yargıtay şüpheli sa-

78 Gökcen ve Balcı ve Alşahin ve Çakır, 2020: 593.

79 Öztürk, B. (2016). Ceza Muhakemesinde Adil Yargılanma Yükümlülüğü. *İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi.* 15(1-2), s. 413.

vunması alınmamasının iddianamenin iade sebebi olmayacağına dair yerleşik içtihatlarda bulunmuştur.[80] Bu kararların ortak noktası, iddianamenin iadesi sebepleri arasında "*şüpheli savunmasının alınmamış olmasının*" yer almadığıdır. Bu sebeple şüpheli savunmasının alınmaması iddianamenin iadesi sebebi yapılamaz.

Yargıtay'a göre, "*suçun şüpheli tarafından işlendiği hususunda yeterli şüphenin oluştuğu, bu itibarla tüm aramalara rağmen bulunamayan ve hakkında yakalama emri düzenlenen şüphelinin savunmasının alınmamış olması, iddianamenin iadesi sebepleri arasında yer almaz.*"[81] Ancak, Yargıtay'ın farklı yöndeki içtihatları da vardır. Örneğin; başka bir kararındaki şu ifadeler dikkat çekicidir: "*Mütemadi suçlarda yakalama ile fiili kesintinin gerçekleşeceği, işlenmeye devam edilen bir suçla ilgili olarak örgüt mensubu şüpheli hakkında açılan kamu davasının sonuçlandırılma imkânı bulunmadığı, soruşturma evrakının Cumhuriyet başsavcılığında değil mahkemede beklemesini sağlama dışında, usul ekonomisi bakımından bir yarar sağlamayacağı, yargılamanın makul sürede bitirilmesi ilkesinin de ihlal edileceği gözetildiğinde, şüphelinin savunması tespit edilmeden kamu davası açılınca iddianame iade edilebilir.*"[82] Bize göre de, bu içtihat uygulama birliğini sağlaması bakımından faydalı olmuştur. Ancak, mütemadi olmayan veya yakalamalı suçlarda daha önce sorgusu yapılmamış olan sanıklar hakkında kovuşturma yapılabileceği (CMK m. 247/3) hükmüne aykırılık oluşturmaktadır.

C. ÖNÖDEMEYE VEYA UZLAŞTIRMAYA YA DA SERİ MUHAKEME USULÜNE TÂBİ OLDUĞU SORUŞTURMA DOSYASINDAN AÇIKÇA ANLAŞILAN İŞLERDE, ÖNÖDEME VEYA UZLAŞTIRMA YÂDA SERİ MUHAKEME USULÜ UYGULANMAKSIZIN İDDİANAME DÜZENLENMESİ

7188 sayılı Kanunun 20. maddesiyle, CMK'nın 174/1 c maddesi yeniden düzenlenmiştir. "*Önödemeye (CMK m. 75) veya uzlaştırmaya (CMK m. 253) ya da seri muhakemeye (CMK m. 250) tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde, önödeme veya uzlaştırma yâda seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen iddianameler*" iade edilecektir. Uzun süren yargılamalardaki sorunların çözümüne dair atılan adımlarda soruşturma ve kovuşturma makamlarının iş yükünün azaltılmasına yönelik tedbirler öncelikle göze çarpmaktadır. Türk hukuk sisteminde önödeme (TCK m. 75), uzlaştırma (CMK m. 253), seri

80 Yargıtay 12. Ceza Dairesi. K. 2019/9923 (08 Ekim 2019). UYAP; Yargıtay 18. Ceza Dairesi. K. 2016/16813 (31 Ekim 2016). UYAP; Yargıtay 10. Ceza Dairesi. K. 2021/6711 (02 Haziran 2021). UYAP; Yargıtay 18. Ceza Dairesi. K. 2016/16813 (31 Ekim 2016). UYAP; Yargıtay 15. Ceza Dairesi. K. 2016/8000 (26 Ekim 2016). UYAP; Yargıtay 16. Ceza Dairesi. K. 2020/4895 (24 Eylül 2020). UYAP.

81 Yargıtay 13. Ceza Dairesi. K. 2020/9945 (21 Ekim 2020). UYAP; Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2021/5951 (24 Şubat 2021). UYAP.

82 Yargıtay 16. Ceza Dairesi. K. 2018/3935 (30 Ekim 2018). UYAP.

muhakeme usulü (CMK m. 250), kovuşturma aşamasında basit yargılama usulü (CMK m. 251) kurumları bu çabaya dair önemli adımlardır. Bu usullerin getirilmesinde asıl amaç yargının iş yükünün azaltılmasıdır. Böylece daha etkin ve hızlı bir soruşturma ve yargılama ile toplumda suçun işlenmesi ile bozulan dengenin yeniden tesis edilmesi amaçlanmıştır. Bu usuller nispeten basit ve önem derecesi itibariyle hafif suçlarda kabul edilmiştir. Tarafların kabulü ile bu suçlar klasik ceza yargılama sistemi dışına çıkarılmıştır.[83]

Seri muhakeme usulü ceza yargılama hukukunda oldukça yeni bir kurumdur. Maddenin ilk halinde sadece önödeme veya uzlaştırma usulü düzenlenmişti. Dava engeli olarak iddianamenin iadesinin sadece bu hallerle sınırlı tutulması eleştirilmiştir. Öğretide "soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçlar" (TCK m. 73/1) bakımından geçerli bir şikâyetin bulunmaması halinin de iddianamenin iadesi sebebi olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.[84]

1. Önödeme

Önödeme ceza yargılama hukukunda "yargılamasız cezalandırmanın" bir türüdür.[85] Bu kurum uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere uygulanabilir. "*Yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçlar*" kapsam dâhilindedir (TCK m. 75). Fail "*adlî para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını günlük belirlenecek toplam rakam üzerinden soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet savcılığınca yapılacak tebligat üzerine on gün içinde ödediği takdirde*" hakkında kamu davası açılmayacaktır. Önödeme yargılamada iş yükünün azaltılması için kabul edilmiş bir kurumdur.[86] Soruşturmaya konu suç önödemeye tabi bir suç ve şüpheli hakkında yanlışlıkla iddianame düzenlenmişse, bu durum iddianamenin iadesi nedeni sayılmıştır. Cumhuriyet savcısı, önödeme yoluyla soruşturmayı sona erdirecektir.

2. Uzlaştırma

Uzlaştırma kurumu, TCK ve CMK ile yapılan önemli reformlar arasındadır. Türk ceza hukuku sistemine ilk kez, CMK'nın 253, 254 ve 255. maddeleri ile getirilmiştir. Uzlaştırmanın ceza uyuşmazlığının çözüm sürecini hızlandırma, yargılama giderlerini azaltma gibi amaçları bulunmaktadır.[87] Uzlaştırma alternatif bir çözüm yolu olarak uyuşmazlığın sona erdirilmesidir. Kanunda sayılan suçlarda

83 Kızılarslan, 2019: 1911.

84 Özbek vd., 2012: 500.

85 Dönmezer, S. ve Erman, S. (1994). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Cilt. 3 (11. baskı), İstanbul: Der Yayınları, s. 2121.

86 Koca ve Üzülmez, 2010: 643.

87 Eriş, A. U. (2018). Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Eğitimi. *TBB Dergisi.* 31(137), ss. 241-270, s. 243.

şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenlerin kanun ve yönetmelikte belirlenen usul ve esaslara uygun olarak anlaşmasıdır. Başka bir anlatımla ceza yargılamasında tarafların belirlenen bir edim karşılığında anlaşması, uyuşmazlığı sona erdirmesidir. Suçun faili bakımından ceza soruşturması, kovuşturması sona ermektedir. Karşılığında mağdur veya suçtan zarar gören tatmin edilmektedir. Aralarında bir uzlaşı sağlanmaktadır.

3. Seri Muhakeme Usulü

Seri muhakeme usulü 17.10.2019 tarih ve 7188 sayılı Kanunla yapılan değişik sonrası, CMK'da düzenlenmiş yeni bir usuldür. Bu usulde genel hükümlere tabi klasik yargılama sisteminin sakıncaları giderilmek istenmiştir. Genel yargılama sistemini tamamlayıcı niteliktedir. Kanun maddesinde açıkça sayılan (katalog) suçlarla sınırlı olmak üzere, kanunda belirtilen şartlar altında uygulanabilecek istisnai nitelikte özel bir ceza muhakemesi yoludur. Alternatif bir yöntemdir. Seri muhakeme usulünün yasalaşmasının en temel sebebi yargının iş yükünü azaltmaktır. Bu usulün ceza muhakemesi sistemindeki yeri amaca uygunluk ve "*adil yargılanma ilkesine*" uygunluğuna dair tartışmalı konular vardır.[88]

Seri muhakeme usulünde olağan yargılama sürecinin dışında daha hızlı, etkili ve orantılı bir ceza tesisi ile suç sonrası bozulan kamu düzeninin yeniden sağlanması amaçlanmıştır. Mahkemelerin iş yükünün azaltılması hedeflenmiştir. CMK'nın 250. maddesinde onbeş fıkra halinde[89] düzenlenmiştir. Suç tipleri incelendiğinde, suçların mağdurunun kişi değil kamu olduğu, başka bir tanımlamayla herkesin mağdur bulunduğu suçlar olduğu görülmektedir.[90]

Bu suçlara ilişkin soruşturmalarda delillerin toplanması ve koruma tedbirlerine başvurulması olağan soruşturma yöntemleriyle aynıdır. Seri muhakeme usulünde şüpheli daha az bir ceza beklentisiyle bu usulü kabul etmekte ve muhakeme süreci başlamaktadır. Seri muhakeme usulünün uygulanması şüpheli lehinedir. Seri muhakeme usulü kapsamında olup, öncelikle bu usul uygulanmaksızın düzenlenecek iddianamelerin iade edileceği kabul edilmiştir.

---

88 Ersoy, U. (2020). Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 28 (2), ss. 857-885, s. 857.

89 Hakkı Olmayan Yere Tecavüz Etmek (TCK m. 154/2,3); Genel Güvenliğin Kasten Tehlikeye Sokulması (TCK m. 170); Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma (TCK m. 179/2,3); Gürültüye Neden Olmak (TCK m. 183); Parada Sahtecilik (TCK m. 197/2, 3); Mühür Bozma (TCK m. 203); Resmi Belgenin Düzenlenmesinde Yalan Beyanda Bulunmak (TCK m. 206); Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkân Sağlanması (TCK m. 228/1); Başkasına Ait Kimlik veya Kimlik Bilgilerinin Kullanılması (TCK m. 268); Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanuna Muhalefet Etmek (m. 13/1,3,5; m. 15/1,2,3); Orman Kanununa Muhalefet (m. 93/1); Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makineleri Hakkında Kanuna Muhalefet (m. 2); Kooperatifler Kanununa Muhalefet (Ek 2/1,1.bent).

90 Ersoy, 2020: 861.

D. SORUŞTURMA VEYA KOVUŞTURMA YAPILMASI İZNE VEYA TALEBE BAĞLI OLAN SUÇLARDA, İZİN ALINMAKSIZIN VEYA TALEP OLMAKSIZIN İDDİANAME DÜZENLENMESİ

Ceza kanunlarındaki bazı suçlarda, soruşturma ve kovuşturma veya sadece kovuşturma yapılabilmesi için mağdur dışındaki bazı makamlar tarafından gerçekleştirilmesi gereken bazı şartlar bulunabilmektedir.[91] 7188 sayılı Kanunun 20. maddesine göre, soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda, izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen iddianame iade edilecektir. Kamu görevlileri hakkında izin alınmaması veya vergi suçlarında yetkili organın mütalaasının bulunmaması bu kapsamdadır. 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanununun 3. maddesi uyarınca, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlarda izin alınmaması iddianamenin iadesi nedenidir. Yine 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 367. maddesi uyarınca Vergi Dairesi Başkanlığı veya defterdarlık mütalaası olmaksızın düzenlenen iddianameler iade edilecektir. Komisyon mütalaası, kovuşturma yani dava şartıdır.[92]

2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanununun 26. maddesi hükmü de bu kapsamdadır. Hükme göre, "*MİT mensuplarının veya belirli bir görevi ifa etmek üzere kamu görevlileri arasından Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilenlerin, görev alanına giren suçları işledikleri iddiasıyla haklarında soruşturma yapılması Cumhurbaşkanının iznine bağlıdır.*" Yine, 2802 sayılı Kanunun 82. maddesi uyarınca görevden doğan veya görev sırasında işlenen suçlardan dolayı hâkim ve cumhuriyet savcıları ile en üst dereceli kolluk amirleri hakkında soruşturma izni alınmalıdır (CMK m. 161/5). Yine Anayasanın 83. maddesi uyarınca yasama dokunulmazlığının kaldırılması "karar" şartına bağlıdır.

Şikâyete bağlı suçlarda, usulüne uygun şikâyetin bulunmamasının bu madde kapsamında değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz. TCK'nın 73/1. maddesine göre, "*soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamayacaktır.*" Usulüne uygun şikâyet dava şartıdır.[93] Şikâyete tabi suçlarda, usulüne uygun şikâyet bulunmadığı takdirde açılacak kamu davasında iddianame iade edilmelidir.

---

91 Koca ve Üzülmez, 2010: 360.

92 Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2019/6167 (05 Kasım 2019). UYAP.

93 Akbulut, İ. (1994). Ceza Davalarının Uzamasının Sebepleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 54(56), s. 176.

E. İDDİANAMENİN SUÇUN HUKUKİ NİTELENDİRİLMESİ SEBEBİYLE İADE EDİLEMEMESİ

Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyecektir. (CMK m. 170/2). Bu hüküm uyarınca, Cumhuriyet savcısının dava açması zorunlu olup suçun hukuki nitelendirilmesini yapma görevi Cumhuriyet savcısına aittir. Mahkeme iddianamede gösterilen olaylar kapsamında, ibraz edilen deliller ve yargılama sırasında ibraz edilebilecek delillerle birlikte değerlendirme yaparak bir karar verecektir.

Ceza soruşturmasından sonuç çıkarma Cumhuriyet savcısının görevidir. Sonuç çıkarma aşamasında Cumhuriyet savcısı suçun hukuki nitelendirmesini yapacaktır. "Tipikliği" yani eylemin kanunun hangi maddesindeki suçu oluşturduğunu Cumhuriyet savcısı iddia edecektir. Mahkeme bu iddia ile bağlı değildir. Ancak hâkim kararını "*iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve fail hakkında verecektir*" (CMK m. 225/1). Hâkim, Cumhuriyet savcısının yaptığı iddia ve hukuki nitelendirme ile bağlı olmadığından iddianameyi bu yönden iade edemeyecektir. Diğer unsurları itibarıyla CMK'nın 170. maddesine uygun olarak düzenlenmiş olan iddianameyi kabul edecektir. İddianamenin kabulünden sonra suçun hukuki nitelendirmesini yapacaktır (CMK m. 226/1). Olayın tespitini yaparak suçun hukuki unsurlarını belirleyecektir.

Mahkeme, hukuki nitelendirme yani esasa ilişkin değerlendirme yaparak göreve ilişkin iade yapamaz. Ancak kovuşturma aşamasında "görevsizlik" veya "yetkisizlik" kararı verebilir.[94] Eylemin hukuki nitelendirilmesi dışında, görev yönünden açık hukuki yanılgı varsa iddianamenin iadesi mümkündür. Yani mahkemenin görevsiz (madde yönünden yetkisiz) hale geldiği durumlarda iade kararı verilebilir.[95] Bu durum iddianamenin iadesi yasağı kapsamında değildir.[96] Görevsizlik (CMK m. 3) ve yetkisizlik (CMK m. 12) kararlarının verilmesi hukuki nitelendirme olarak kabul edilemez. Yargıtay'a göre de, iddianame de görev ve yetki konusunda çok açık bir yanlışlık veya çelişki varsa iddianamenin iadesi mümkündür. Cumhuriyet savcısının hukuki nitelendirmesi ile mahkemenin hukuki nitelendirmesi farklı ise bu halde iddianame kabul edildikten sonra kovuşturma evresinde "görevsizlik" veya "yetkisizlik" kararları verilmelidir.[97] Bizim de benimsediğimiz bu görüşe göre, suç üst derecedeki mahkemenin görev alanına girmekteyse "görevsizlik kararı" verilmelidir. Burada, görevsizlik kararı söz ko-

94 Artuç, 2019: 817-824.

95 Centel ve Zafer, 2019: 431.

96 Özbek vd. 2012: 501.

97 Yargıtay 10. Ceza Dairesi. K. 2010/6048 (14 Mayıs 2010). UYAP; Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2006/8292 (18 Ekim 2006). UYAP; Yargıtay 14. Ceza Dairesi. K. 2014/21 (18 Şubat 2014). UYAP; Yargıtay 16. Ceza Dairesi. K. 2017/5408 (21 Haziran 2017). UYAP.

nusu olduğundan mahkeme "iddianamenin iadesi kararı" değil "madde yönünden görevsizlik" kararı vermelidir.[98]

III. İDDİANAMENİN İADESİNDE SÜRE SORUNU

Cumhuriyet savcısı tarafından tamamlanan soruşturma evrakı iddianame ile birlikte görevli ve yetkili mahkemeye gönderilir. Mahkeme iddianamenin kendisine tevdiinden itibaren on beş gün içerisinde inceleyerek, eksik ve hatalı noktaları belirlemek suretiyle, dosyayı Cumhuriyet başsavcılığına iade edebilir. İade edilmeyen iddianameler on beş gün sonunda kabul edilmiş sayılır.[99] On beş günlük yasal iade süresinin "hak düşürücü" veya "düzenleyici" süre mi olduğu tartışmalıdır. Feyzioğlu'na göre, 15 günlük süre davayı açan iddia makamına değil, mahkemeye hitap ettiğinden bu süre düzenleyici niteliktedir.[100] Bizim de katıldığımız görüşe göre, iade süresi kesin ve hak düşürücü niteliktedir.[101]

İddianamenin değerlendirmesi süresi dava zamanaşımı sürelerinden farklıdır. Burada süre kesilmez ve durmaz. Hak düşürücü sürelerden farklı olarak, iddianamenin iadesi süresi eski hale getirilemez.[102]

İddianame değerlendirme süresinde iade edilmemişse kabul edilmiş sayılacaktır. İddianamenin kabulüyle kamu davası açılacak ve kovuşturma evresi başlayacaktır. Yargıtay eski tarihli kararlarında "*15 günlük iade süresinin, soruşturma evrakının fiziki olarak mahkemeye teslim edildiği tarihten başladığını*" kabul etmekteydi.[103] Yeni tarihli kararlarında ise elektronik ortamda (UYAP) yapılan işlemlerde sürelerin UYAP kayıtlarındaki elektronik imza tarihi esas alınarak hesaplanması gerektiğini belirtmiştir. Elektronik imzalı belgenin elle atılan imzalı belgeyle çelişmesi halinde UYAP'ta kayıtlı olan güvenli elektronik imzalı belgeye üstünlük tanınacaktır. UYAP ortamında gerçekleştirilen işlem, elektronik imza ile onaylanma sürecinin tamamlanması ile hukuki varlık kazanacaktır. Mahkeme UYAP ekranına düşen iddianamede bu tarih esas alınacaktır.[104] Yargıtay'a göre, "*CMK'nın 174/3. fıkrası uyarınca, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş günlük süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılacaktır.*"[105] Fiziki dosyanın mahkemeye geç gönderilmesi sonuca etkili değildir.[106]

98 Özen, 2009: 28.

99 Soyaslan, 2016: 368.

100 Feyzioğlu, 2006: 32.

101 Şahin, 2007: 118; Özen, 2009: 26; Karakurt, 2009: 22.

102 Öztürk ve Erdem, 2006: 647.

103 Yargıtay 10. Ceza Dairesi. K. 2019/6341 (14 Ekim 2019). UYAP.

104 Yargıtay 16. Ceza Dairesi. K. 2019/5939 (04 Ekim 2019). UYAP.

105 Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2017/28180 (15 Aralık 2017). UYAP; Yargıtay 19. Ceza Dairesi. K. 2021/6163 (03 Haziran 2021). UYAP; Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2021/29885 (22 Aralık 2021). UYAP.

106 Yargıtay 3. Ceza Dairesi. K. 2019/18341 (14 Ekim 2019). UYAP.

IV. İDDİANAMENİN İADESİ KARARINA KARŞI GİDİLECEK KANUN YOLU

İddianamenin iadesi kararına karşı "itiraz kanun yolu" (CMK m. 268) açıktır. İade kararı itiraz üzerine kesinleşmişse, bu karar Cumhuriyet başsavcılığını bağlayıcı, kesin nitelikte bir karardır. Cumhuriyet savcısı bu kararın gereğini yerine getirmelidir. İade kararı, kamu davasının açılmasını yani kovuşturma evresine geçilmesini engeller. İade kararı sonrasında yapılacak soruşturmada, yeni delillerin elde edilmesi veya başka şüphelilerin varlığının belirlenmesi halinde yeniden iddianame düzenlenebilir. Yeni iddianamede başka suç ve şüphelilere yer verilebileceği gibi kovuşturmaya yer olmadığına dair karar da verilebilir. İddianamenin iadesinden sonra, iade gerekçelerine uymak koşuluyla "serbestlik ilkesi" geçerlidir.[107] Yeniden düzenlenen iddianamenin ilk iade kararında belirtilen gerekçelerin giderilmediği gerekçesiyle yeniden iade edilebilmesi mümkündür. Kanun metninde iddianamenin bir veya daha fazla kez iadesine dair bir sınırlama bulunmamaktadır. Özetle; ilk iade kararında belirtilen hususlar düzeltilmemişse, aynı iddianamenin birden fazla kez iade edilmesi mümkündür. İddianamenin iadesi ve yeniden yapılan soruşturma sonrasında farklı bir olay iddianame konusu da yapılabilir. Bu yeni ve bağımsız bir iddianamedir. Bu iddianamenin de iadesi mümkündür. İade kararı sonrasında hangi sürede eksikliklerin giderileceğine dair kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır.

İddianamenin iadesi kararına karşı sadece Cumhuriyet savcısı itiraz edebilir (CMK m. 174/5). İtiraz süresi dosyanın Cumhuriyet savcısına geri geldiği tarihten itibaren yedi gündür (CMK m. 268/1). Ceza muhakemesinin diğer süjeleri bu karara karşı kanun yoluna başvuramaz. Şüpheli ve müdafiinin iddianamenin iadesini talep etme veya iddianamenin kabulüne itiraz hakkı bulunmamaktadır. Ancak Cumhuriyet savcısına yardım etme adına, bilgi ve belge temini, ifadesine başvurulması gereken kişilerin hazır edilmesi veya ek ifade vermek suretiyle yardım edebilirler. Cumhuriyet başsavcılığını itiraz etmeye yönlendirebilirler. Ancak yargılama süjesi olan savunmanın (şüpheli, vekili veya müdafii) iddianamenin hazırlanması, mahkemeye sunulması, incelenmesi ve iade edilmesi süreçlerinde yer almaması ve haberdar olmaması sebebiyle, bu durum fiilen zordur.[108] Kanaatimizce bu durum, "silahların eşitliği" ve "hak arama özgürlüğüne" aykırıdır. AİHS'nin 6/3 a bendine (haberdar edilme hakkı) göre bu hususta yeni bir düzenleme yapılmalıdır.

"*Kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi*" veya "*kovuşturma olanağının bulunmaması*" hâllerinde, soruşturma aşaması bitiminde kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilecektir. Bu karara karşı suçtan zarar gören itiraz edebilir. İtirazı inceleme mercii "*kararı veren*

[107] Özen, 2009: 27.

[108] Centel ve Zafer, 2019: 598.

Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yer sulh ceza hâkimliğidir." Sulh ceza hâkimliği istemi yerinde bulursa kararı kaldıracaktır. Anayasanın 138/4. maddesine göre, mahkeme kararlarına uyulması zorunludur. "*Mahkeme kararları değiştirilemez ve bunların yerine getirilmesi geciktirilemez.*" Bu kapsamda Cumhuriyet savcısı yeni iddianame düzenlenmelidir. Bu iddianamenin de iade edilmesi mümkündür. Bu halde Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye verecektir. Bu durumda da iddianamenin iadesi mümkündür.[109]

V. İDDİANAMENİN KABULÜ KARARI

İddianamenin kabulü kararı verilmesiyle kamu davası açılacaktır. Kovuşturma evresi başlayacaktır. Şüpheli, "sanık" sıfatını alacaktır. Mahkeme tensip zaptı yapacak ve duruşma gününü belirleyecektir. Çağrı kâğıdı ile birlikte iddianame sanığa tebliğ edilecektir. Duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağıracaktır.

SONUÇ

Ceza yargılaması hukukunun asıl amacı maddi gerçeğe ulaşmaktır. Bu amaca ulaşmak için tüm süjelerin yargılamaya katılımı sağlanmalıdır. Çağdaş ceza yargılamasında muhakeme süjesi olan "şüpheli" soruşturmanın konusu yani objesi değildir. Şüpheli hak ve yükümlülükleri bulunup yargılamanın ilerlemesine etki eden kişidir.

Ceza yargılaması süjelerinden bir diğeri olarak Cumhuriyet savcısı iddia faaliyetini yürütmektedir. "*İhbar veya başka bir suretle, bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenen Cumhuriyet savcısı, kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere işin gerçeğini araştırmaya başlayacaktır.*" Cumhuriyet savcısı şüphelinin leh ve aleyhinde olan delilleri toplayacaktır. Topladığı delilleri muhafaza altına alıp, şüphelinin haklarını koruyacaktır. Cumhuriyet savcısı yürütüp tamamladığı soruşturmadan bir sonuç yani "karar" çıkartacaktır. Toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe sebebi oluşturmaktaysa Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyecektir.

Adalet sistemimizde kabul edilen "kişilerin lekelenmeme hakkı" (CMK m. 158/6), "eksiksiz soruşturma" ve "kovuşturmanın tek oturumda ve ara vermeksizin bitirilmesi" ilkeleri uyarınca Cumhuriyet Savcısı makul sürede bütün delilleri toplamalıdır. Topladığı delillerden sonuç çıkartırken filtreleme yapmalıdır. Sadece mahkûmiyet kararı ile sonuçlanacak olayları iddianameye konu etmelidir. Beraatla sonuçlanacak olaylar dava konusu yapmamalıdır. Suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe sebebi yoksa iddianame düzenlenmemelidir. Ancak buna rağmen kamu davası açılmışsa yasal şartları kapsamayan, yeterli belge ve bilgi içermeyen hatalı

[109] Gökcen ve Balcı ve Alşahin ve Çakır, 2020: 564.

düzenlenen iddianameler süzgeçten geçirilmelidir. Bu filtreme gereksiz yere açılan kamu davalarını engelleyecektir. Bu durum makul sürede yargılama, kovuşturma aşamasının hızlandırılması, lekelenmeme hakkının korunması bakımından önem taşımaktadır. Soruşturma aşaması uzun sürebilir. Ancak, kovuşturma evresi yeni bir delil toplanmasına gerek olmaksızın kısa sürmelidir. Bu evre bir veya iki oturumda bitirilmelidir. Soruşturma sürecinde hedeflenen bu olmalıdır.

Belirtilen prensiplerin uygulamaya geçirilebilmesi bakımından mevzuatta ilk kez CMK'nın 160/2. maddesinde düzenleme yapılmıştır. Ceza yargılama sistemine iddianamenin iadesi kurumu getirilmiştir. Bu kurum öncesinde soruşturma evresine yeterince önem verilmemesi, delillerin eksiksiz toplanmaması, yeterli şüphe sebebi bulunmadan kamu davasının açılması, iddianamenin unsurlarına yer verilmemesi, olayların delillerle ilişkilendirilmemesi şeklinde önemli sorunlar bulunmaktaydı.

CMK'nın 174. maddesinde iddianamenin iadesi sebepleri sınırlı sayıda sayılmıştır. Bu sebeplerden başkası iade nedeni yapılamaz. Bu sebepler yargısal içtihat ve yorum yoluyla genişletilemez. Başka sebeplerle veya muhakeme koşullarının gerçekleşmemesi sebebiyle iddianamenin iade edebileceğinin kabulü kanun koyucunun iradesine aykırılık oluşturacaktır. Bize göre bu durum iddianamenin iadesi kurumundan beklenen amaçla bağdaşmayacaktır.

Yetki ve görevli mahkeme tarafından iddianamenin kabul edilmesiyle şüpheli "sanık" sıfatını alacaktır (CMK m. 176/1). İddianame değerlendirmesi aşamasında, iddia ve yargılama makamının katılımı dışında şüphelinin savunma, delil bildirme hakkı yoktur. Şüpheli, iddia ve suçlamanın asıl muhatabıdır.

Ceza yargılamasının temel ilkelerinden olan "meramını anlatma ilkesi" gereği, şüpheliye "savunmada bulunma", "kendini ifade etme", "aleyhindeki iddia ve delilleri çürütme" ve "dinlenmeden mahkûm edilmeme" hakları tanınmalıdır. Bu aşamada, iddianamenin şüpheliye tebliği, yazılı beyanda bulunma veya delillerini sunma hakkı tanınmalıdır. Bu doğrultuda yapılacak yasal bir düzenleme, kurumun "filtreleme" özelliğini artıracaktır.

İddianamenin iadesi kararına karşı, Cumhuriyet savcısının itiraz hakkı bulunmaktadır. Buna karşılık şüpheli veya müdafiinin "iddianamenin kabulü" kararına karşı itiraz veya başvurabileceği başka bir kanun yolu bulunmamaktadır. Bu gerçeklik, "iddia ve savunmada silahların eşitliği ilkesine" aykırılık oluşturmaktadır.

Muhakeme, iddia, savunma ve yargılama makamlarından oluşmaktadır. İddianamenin mahkemeye gönderilmesi ile kabul edilmesi sürecindeki evreye "ara muhakeme" evresi denilmektedir. Oysa bu evrede "savunma" makamı yer almamaktadır. Bu sebeple bu ara evrenin "muhakeme" terimi ile tanımlanması doğru bir yaklaşım değildir.

KAYNAKÇA

AİHS 6 Rehberi, Adil Yargılanma Hakkı (Ceza Hukuku yönü). (2021). *İstanbul Barosu Yayınları*, ss. 2-142.

Akbulut, İ. (1994). Ceza Davalarının Uzamasının Sebepleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası.* C. 54(56), ss. 172-188.

Altıparmak, C. (2006). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Altıncı Maddesi Kapsamında Adil Yargılanma Hakkının Esasları. *TBB Dergisi.* 63, ss. 244-270.

Artuç, M. (2019). *Açıklamalı Pratik Ceza Muhakemesi Kanunu* (3. baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.

Aydın, M. (2013). Ceza Muhakemesinde Yetki ve Görev Meselesinde Bazı Sorunlara İlişkin Değerlendirmeler. *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*. 3(1), ss. 29-60.

Centel, N. (2016). Ceza Hukukunda Tüzel Kişilerin Sorumluluğu-Şirketler Hakkında Yaptırım Uygulanması. *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*. 65(4), ss. 3313-3326.

Centel, N. ve Zafer, H. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (16. baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Dönmezer, S. ve Erman, S. (1994). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Cilt. 3, (11. baskı), İstanbul: Der Yayınları.

Ersoy, U. (2020). Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Usullerinde İtiraz Kurumuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 28(2), ss. 857-885.

Eriş, A. U. (2018). Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Eğitimi. *TBB Dergisi.* 31(137), ss. 241-270.

Elmas, B. (2016). Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi. *TAAD*. 7(28), ss. 207-234.

Feyzioğlu, M. (2006). *Meclis Soruşturması*. Ankara: Savaş Yayınevi.

Feyzioğlu, M. (1999). Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 48(1-4), ss. 135-163.

Feyzioğlu, Metin. (2004). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Madde 6/3-A Uyarınca İsnadın Bildirilmesi ve Türk Hukuku. *TBB Dergisi*, (55), ss. 102-125.

Feyzioğlu, M. (2006). Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre İddianamenin Hazırlanması ve Kabulüne İlişkin Bazı Düşünceler. *Ceza Hukuku Dergisi.* 1(1), ss. 31-36.

Gökcen, A. ve Balcı, M. ve Alşahin, M. E. ve Çakır, K. (2020). *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Kahraman, E. G. (2014). Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (16)1, ss. 123-150.

Karakurt, A. (2009). Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 8-9(8-9-10-11), ss. 71-114.

Keyman, S. (1970). *Ceza Muhakemesinde (Asıl Ceza Muhakemesinde) Savcılık.* Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Kızılarslan, H. (2019). 7188 Sayılı Kanun'la Ceza Muhakemesi Hukukuna Getirilen Seri Muhakeme ve Basit Muhakeme Usulleri. *Bahçeşehir Üniversitesi HFD.* 14(183-184), ss. 1885-1960.

Kızılarslan, H. (2019). Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (Syok) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi. *TBB Dergisi.* 144, ss. 59-104.

Koca, M. ve Üzülmez, İ. (2010). *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler* (3. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kunter, N. (1981). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (7. baskı). İstanbul: Kazancı Matbaası.

Meraklı, S. (2014). İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 15(özel sayı), ss. 1595-1652.

Noyan, E. (2006). *Ceza Davası*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Özbek, V. Ö. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özbek, V. Ö. ve Kanbur, M. N. ve Doğan, K. ve Bacaksız, P. ve Tepe, İ. (2012). *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (3. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Özen, M. (2009). Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi. *Ankara Barosu Dergisi.* 67(3), ss. 17-28.

Özen, M. (2007). 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Üzerine Düşünceler. *TBBDergisi.* 68, ss. 393-408.

Öztürk, B. ve Erdem, M. R. (2006). *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Öztürk, B. (2016). Ceza Muhakemesinde Adil Yargılanma Yükümlülüğü. *İstanbul Kültür Üniversitesi Dergisi.* 15(1-2), ss. 413-428.

Öztürk, B. ve Erdem, M. R. (2006). *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Parlar, A. ve Hatipoğlu, M. (2008). *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat* (2. cilt). Ankara.

Soyaslan, D. (2016). Ceza Muhakemesi Hukuku (6. baskı). Ankara: Yetkin Yayınları.

Şahin, C. (2004). Sanığın Savunmasını Hazırlamak İçin Gerekli Zamana ve Kolaylıklara Sahip Olma Hakkı (İHAS 6/3-b). *GÜHFD*, 8(1-2), ss. 259-306.

Şahin, C. (2007). *Ceza Muhakemesi Hukuku-I*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Toroslu, N. ve Feyzioğlu, M. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Savaş Yayınları.

Turhan, F. (2006). *Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Asil Yayınevi.

Yenidünya, A. C. (2007). 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi. *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*. 60(Şubat), ss. 1-25.

Yenidünya, A. C. ve İçer, Z. (2016), *Ceza Muhakemesi Hukuku.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Yenisey, F. ve Nuhoğlu, A. (2017), *Ceza Muhakemesi Hukuku* (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, E. (2020). Son Düzenlemeler Özelinde İddianamenin İadesi Kurumu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*. (11)42, ss. 173-202.

Yurtcan, E. (2005). *Ceza Yargılaması Hukuku* (11. baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Yurtcan, E. (2002). *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı* (1. baskı). Ankara: Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Yargıtay Kararları;

Case of Imbrioscia/Switzerland, B. No: 13972/88, 24/11/1993.

Erişim adresi: https://hudoc.echr.coe.int›app›conversion›pdf, (19.04.2022).

Case of Borgers/Belgium, B. No: 12005/86, 30/01/1991.

Erişim adresi: https://hudoc.echr.coe.int›app›conversion›pdf, (19.04.2022).

Yargıtay 1. Ceza Dairesi. K. 2021/13763 (01 Kasım 2021). UYAP.

Yargıtay 1. Ceza Dairesi. K. 2022/475 (24 Ocak 2022). UYAP.

Yargıtay 2. Ceza Dairesi. K. 2021/1004 (19 Ocak 2021). UYAP.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi. K. 2019/18341 (14 Ekim 2019). UYAP.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2013/11412 (15 Nisan 2013). UYAP.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2017/28180 (15 Aralık 2017). UYAP.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2020/17772 (24 Kasım 2020). UYAP.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2021/29885 (22 Aralık 2021). UYAP.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi. K. 2021/5951 (24 Şubat 2021). UYAP.

Yargıtay 6. Ceza Dairesi. K. 2021/12940 (07 Ocak 2021). UYAP.

Yargıtay 6. Ceza Dairesi. K. 2021/2807 (18 Şubat 2021). UYAP.

Yargıtay 6. Ceza Dairesi. K. 2022/4327 (28 Mart 2022). UYAP.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi. K. 2011/3620 (23 Mayıs 2011). UYAP.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi. K. 2019/12609 (21 Ekim 2019). UYAP.

Yargıtay 9. Ceza Dairesi. K. 2021/9421 (12 Aralık 2005). UYAP.

Yargıtay 10. Ceza Dairesi. K. 2008/18058 (01 Aralık 2008). UYAP.

Yargıtay 10. Ceza Dairesi. K. 2019/6341 (14 Ekim 2019). UYAP.

Yargıtay 10. Ceza Dairesi. K. 2010/6048 (14 Mayıs 2010). UYAP.

Yargıtay 10. Ceza Dairesi. K. 2021/6711 (02 Haziran 2021). UYAP.

Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2019/6167 (05 Kasım 2019). UYAP.

Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2006/8292 (18 Ekim 2006). UYAP.
Yargıtay 11. Ceza Dairesi. K. 2019/5527 (24 Haziran 2019). UYAP.
Yargıtay 12. Ceza Dairesi. K. 2019/9923 (08 Ekim 2019). UYAP.
Yargıtay 12. Ceza Dairesi. K. 2021/1231 (08 Şubat 2021). UYAP.
Yargıtay 12. Ceza Dairesi. K. 2021/2734 (16 Mart 2021). UYAP.
Yargıtay 13. Ceza Dairesi. K. 2020/9945 (21 Ekim 2020). UYAP.
Yargıtay 14. Ceza Dairesi. K. 2014/21 (18 Şubat 2014). UYAP.
Yargıtay 15. Ceza Dairesi. K. 2016/8000 (26 Ekim 2016). UYAP.
Yargıtay 16. Ceza Dairesi. K. 2018/3935 (30 Ekim 2018). UYAP.
Yargıtay 16. Ceza Dairesi. K. 2019/5939 (04 Ekim 2019). UYAP.
Yargıtay 16. Ceza Dairesi. K. 2017/5408 (21 Haziran 2017). UYAP.
Yargıtay 16. Ceza Dairesi. K. 2020/4895 (24 Eylül 2020). UYAP.
Yargıtay 18. Ceza Dairesi. K. 2016/16813 (31 Ekim 2016). UYAP.
Yargıtay 18. Ceza Dairesi. K. 2016/16813 (31 Ekim 2016). UYAP.
Yargıtay 18. Ceza Dairesi. K. 2019/1297 (15 Ocak 2019). UYAP.
Yargıtay 19. Ceza Dairesi. K. 2021/6163 (03 Haziran 2021). UYAP.